

VILKMERGĖS KULTŪROS LOPŠYS

Kanklininkė Lina Naikelienė: biografija su legendiniais sąskambiais

Dovana gimtinei ir mokytoju J. Ženteliui. Veprių bažnyčioje koncertuoja L. Naikelienės studentai. 2019 m. birželio 16 d.

Profesorė L. Naikelienė su savo mokytoju P. Stepuliu. 2003 m.

Vargonininko P. Vinkšnelio vadovaujamas Svėdasų kanklių ansamblis su vietos meistro J. Lašo gamintomis kanklėmis. 1935 m.

Audronė ŽENTELYTĖ

Neseniai 70-ąjį gimtadienį minėjo Lietuvos kanklininkė virtuozė, nenuilstanti kankliavimo tradicijos puoselėtoja, organizatorė, talentinga pedagogė, profesorė Lina Naikelienė.

Meilę muzikai ji sakosi paveldėjusi iš savo mamos ir močiutės, kilimo upninkiečių. Pokario metais jos apsigyveno Vepriuose. Čia, netoli nuo ežero, gimė ir augo būsimoji kanklininkė.

Veprių vidurinėje mokykloje mokinukės gabumams muzikai pastebėjęs mokytojas Jonas Žentelis paskolino jai savo smuiką ir išmokė juo groti. Muzikavimas mokyklos orkestrėlyje paskatino mergaitę po aštuonių klasių vykti į Kauną ir stoti į Juozo Gruodžio muzikos technikumą. „Smuiku mokytis negalėjau, nes priimdavo po muzikos mokyklos. Pasiūlė mokytis groti kanklėmis. Nebuvau mačiusi šio instrumento, bet labai norėjau muzikuoti ir sutikau“, – prisimena profesorė.

Geldutės legenda

Negalėjo tada nujausti, jog taps Lietuvos kanklininkių lydere, didžiausia kanklių muzikos puoselėtoja bei organizatore, kaip kadaise į Kauną iš Skriaudžių atvykęs kanklininkas Pranas Puskunigis, įsukęs tikrą kanklininkų sąjūdį.

Tai jo ir kompozitorių Juozo Naujalio, Aleksandro Kačianausko bei kitų iniciatyva 1925 m. buvo įsteigta kanklininkų draugija. Jos tikslas – gaivinti ir platinti Lietuvoje tautinę muziką, steigti kanklių ir kitų tautinių instrumentų kursus, mokyklas, organizuoti jų orkestrus, tautinės muzikos mylėtojų ratelius, rengti koncertus ir tautines muzikos šventes.

Panašiu kanklių ansambliu ve-

priškiai pasigirti negalėjo, tačiau vaikų laikraštėlyje „Kregždutė“ 1936 m. pagarsino turį gražią legendą apie kunigaikštę Geldutę, kurią laumės laikančios ežero dugne ir tik retkarčiais vidurnaktiais leidžiančios jai iškilti į ežero paviršių ir pakankliuoti.

Labai tikėtina, kad ši legenda radosi ant minėtojo kanklių sąjūdžio bangos ar netgi simboliškai byloja apie siekį prikelti Lietuvai praeitiną grimznančią kanklių muziką.

1930 m. draugijos iniciatyva Kaune buvo įsteigta kanklių mokykla, o netrukus imta modifikuoti tradicines kankles iki techniškai lankstaus instrumento, kuriuo, anot jų tobulintojo Justino Strimaičio, būtų „įmanoma paskambinti ir Europos muzikų kūrinius“.

Perėmė tautos energiją

Deja, 1940 m. Lietuvos kanklių draugija kartu su kitomis „buržuazinėmis“ organizacijomis buvo uždaryta. Tačiau lietuvišką dvasią įkūnijantis kanklių skambesys nenuitilo. Šios muzikos plėtojai ypač daug nusipelnė Prano Puskunigio ir Justino Strimaičio mokinys profesorius Pranas Stepulis, pas kurį Lietuvos konservatorijoje (dabartinėje akademijoje) studijavo Liuda Timofejevaitė, netrukus ėmusi garsėti kaip talentinga atlikėja Lina Juodytė (pagal patėvį).

Pirmąjį muzikos rečitalį koncertinėmis kanklėmis ji surengė konservatorijos baigimo metais.

Nuo 1975 m. kanklininkė grojo Lietuvos dailės muziejaus Kanklių trio. Su šiuo kolektyvu Lietuvos ir užsienio klausytojams surengta per 800 koncertų.

1992 m. L. Naikelienė vadovavo savo įkurtam liaudies instrumentų ansambliui „Kanklės“, nuo 2003

m. pasivadinusiam „Vaivora“. Su šiuo ansambliu dalyvauta per 600 koncertų Lietuvoje ir užsienyje, padaryta įrašų Lietuvos, Vokietijos, JAV radijo stotims, išleista kasečių, kompaktinių plokštelių.

Kankliavimas L. Naikelienei – ne šiaip muzikavimas, muzikė jaučia šiuo instrumentu tekančią dvasinę tautos energiją. „Manau, jog profesionalaus muzikavimo liaudies instrumentais prasme pirmiausia turi būti suvokta čia, Lietuvoje. Liaudies instrumentinė muzika turėtų skambėti valstybinių švenčių minėjimų metu, užsienio diplomatų ar kitų svečių priėmimuose ir pan. Tik puoselėdama savo per šimtmečius išsaugotas kultūros vertybes tauta gali sėkmingai save reprezentuoti ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje“, – sako kanklininkė.

Kad skambesys netiltų

L. Naikelienės meilė, jos žodžiais tariant, „šiam dvasingam lietuviškam instrumentui“ neišsisėmė vien koncertine veikla. Muzikė ne vieną dešimtmetį gyveno kanklėmis, rasdama vis naujų galimybių profesionaliajai kanklių muzikai puoselėti ir skleisti.

Per 42 darbo Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje metus profesorė išugdė per 50 absolvenčių, tarp jų – respublikinių ir tarptautinių konkursų laureačių.

Nuo 1999 m. ji organizuoja kasmetinius Liaudies instrumentų pedagogų vasaros seminarus, savo metode patirtimi dalijasi su muzikos mokyklų ir konservatorių kanklių pedagogais, yra nuolat kviečiama dalyvauti (neretai – pirmininkauti) respublikinių ir tarptautinių liaudies instrumentų atlikėjų konkursų žiuri Lietuvoje ir užsienyje.

Jos iniciatyva Lietuvoje nuo 2000 m. vyksta tarptautiniai J. Švedo liaudies instrumentų atlikėjų konkursai (2000, 2004, 2008, 2013), tarptautiniai Liaudies instrumentinės muzikos festivaliai „Rido“ (2004, 2006, 2008, 2013, 2015).

1988 m. atkūrus Lietuvos liaudies instrumentinės muzikos draugiją „Kanklės“, Lina Naikelienė iškart įsitraukė į jos veiklą, nuo 2004 iki 2011 m. buvo draugijos pirmininkė. Ji sudarė ir draugijos 80-mečiui skirtą leidinį „Tautos skambesiai“, kuriame, L. Naikelienės žodžiais, „Apžvelgtas visas kanklių gyvenimas: nuo istorinių šaltinių apžvalgos iki šių dienų aktualijų. Tai – nepamainoma knyga studentui, mokytojui, kiekvienam liaudies instrumentinės muzikos mylėtojui.“

Tarsi kankliuotų Geldutės...

Vienas iš daugelio tarpukario Lietuvos kanklininkų draugijos užmojų buvo 1930 metų Dainų šventėje, skirtoje Vytauto Didžiojo 500-osioms metinėms, sutelkti kanklininkų orkestrą. Deja, negavus reikiamos paramos iš šalies vyriausybės, tas planas taip ir liko neįgyvendintas.

Ko nepadarė kanklių entuziastai vyrai, tai pavyko energingai moteriai. Kai 1997 m. svarstant kitų metų Dainų šventės programą, kanklėmis nebuvo leista pasireikšti Kalnų parko koncerte, Lina Naikelienė nepasidavė: per metus subūrė parengti programą ir suburti atlikėjus kanklių muzikos koncertui „Skambėkite, kanklės“.

„Neregėtas buvo kanklininkų entuziazmas per visą Lietuvą. O 1998 m. per Dainų šventę šimtai kanklių Šv. Jonų bažnyčioje suskambo taip galingai, kad bažnyčios skliautai kilnojosi“, – prisiminė šiomis dienomis profesorė Lina Naikelienė. „Taip, tarsi kankliuotų šimtai Geldučių“, – galima būtų pridurti.

Dainų švenčių Kanklių popietėmis besidžiaugiantiesiems sunku įsivaizduoti, kokių milžiniškų L. Naikelienės pastangų dėka darniai suskamba kelių šimtų kanklių orkestras. Juk nepakanka paruošti programą, tenka apvažinėti visą Lietuvą, dalyvauti repeticijose.

„Manau, kad koncertus „Skambėkite, kanklės“ subrandino pats gyvenimas, platus ir kūrybingas kanklių sąjūdis. Reikšmingą įtaką

turėjo ir visuomenės palaikymas. Todėl drąsiai galima teigti, kad kanklės jau tvirtai įsiliejo į Lietuvos dainų švenčių gyvąją istoriją“, – džiaugiasi visų šių kanklių koncertų (1998, 2003, 2007, 2009, 2014, 2018) meninė vadovė L. Naikelienė.

Skambėjo ir Vepriuose

Lietuvą pasaulyje garsinanti muzikė neužmiršo ir savo gimtinės. Jos vadovaujamas liaudies muzikos instrumentų ansamblis „Vaivora“ 2012 m. koncertavo Veprių vidurinėje mokykloje su programa „Pasivaikščiokime liaudies instrumentų šalyje“.

L. Naikelienė pabrėžia, kaip svarbu yra „skatinti vaikus ir jaunimą domėtis tautiniais muzikos instrumentais, pasirinkti juos iš pradžių kaip mėgiamą užsiėmimą, o vėliau – kaip profesiją ir gyvenimo kelią“. Juk ir jos pačios kelias į muziką prasidėjo mokykloje, kai vepriškis muzikos mokytojas J. Žentelis įdavė jai į rankas savo smuiką. Profesorė ir dabar, tiek pasiekusi ir nuveikusi Lietuvos muzikinei kultūrai, pirmajam savo muzikos mokytojui jaučia didžiulį dėkingumą.

Į J. Žentelio 90-mečio paminėjimą pernai ji drauge su savo studentais buvo atvežusi nuostabią muzikinę dovaną. Gaila, kad mokytojas nebegalėjo jos girdėti, – jis tyliai išėjo anapilin 2014 m. rugpjūčio viduryje. Panašiai kaip dabar išėjo ir kanklininkės mama Ona Juodienė, nesulaukusi dukros septyniasdešimtmečio.

Seniau, tais laikais, kai tradiciniai kanklėmis grodavo tik vyrai, tikėta kanklių galia išlaikyti ryšį su anapilin išėjusiais. „Neužtenka pasakyti, kad mirus artimajam pagamintų kanklių garsas būsiąs geresnis ir gailėsnis. Tokių kanklių skambesys – ypatinga mirusiųjų kalba, kurios galima klausytis kaip atsiveikimo, nusiramimo, susitaikymo“, – rašo archeologas Vyktas Vaitkevičius.

Guodžia žinojimas, kad tokio ryšio esama, kad kanklių skambesys girdime ir jau išėjusiųjų balsus.